

Heidi Heinmaa. *Muusikaelu Tallinnas 18. sajandil*. Eesti Muusika- ja Teatriakadeemia Väitekirjad 9, Tallinn: Eesti Muusika- ja Teatriakadeemia, 2017, 272 lk.

Mari Tarvas

Heidi Heinmaa uurimus on pühendatud Eesti muusika ajaloo. Rohke allikmaterjali ja läbitöötatud kirjanduse põhjal kirjeldab ja analüüsib ta 18. sajandi Tallinna muusikakultuuri, sh. muusika ja argielu seoseid. Põnevaid leide on palju. Heinmaa läheneb muusikale ja selle argisusele mitmest suunast, arvestamist leiavad sealjuures nii muusikud ja nende erinevad rollid ja prestiiž linna sotsiaalses võrgustikus (mh. erinevate arhiiviallike toel, lk. 24 jj), muusikute argielu, sh. nende varaline olukord (suuresti varaloendite alusel, lk. 64 jj), aga ka laiemalt näiteks muusikaharrastuse levik, muusika ja tantsu õpetamine linnakodanikele, pillide ja nootidega seonduv (lisaks eelnevalt mainitud allikatele ka ajalehe *Revalsche Wöchentliche Nachrichten* andmeid kasutades, lk. 87 jj). Viimases osas käsitleb Heidi Tallinnas 18. sajandi viimastel kümnenditel toimunud kontserte ja muusikaga seotud seltsielutegevust, ürituste korraldust ja repertuaari (kus andmeid on ka nt. kaasaegsete reisikirjadest ja muudest sellistest allikatest, lk. 149 jj). Seega on autor kasutanud väga erinevaid allikmaterjale kõnealusest valdkonnast. Tuleb rõhutada, et kõnealuse töö autor ei piirdu seega varasemate uurimuste läbitöötamisega (seda on ta ka kindlasti teinud!), vaid on võtnud vaevaks pöörduda tõesti algallikate juurde tagasi. Ja seda *ad fontes* lähte kohta tuleb kindlasti kiita ja rõhutada. Nii kinnitab ja laiendab antud uurimus senist pilti 18. sajandi muusikaloost. Tegemist on *monograafia*, mis on jätkuks autori varasematele publikatsioonidele – tema artiklitele nii eesti kui ka saksa keeles. Analüüs on kirjutatud nauditavas eesti keeles, osavalt on välditud eesti teaduskirjanduses sageli vohavat võõrsõnalembust. Pealekauba on töö ka kujunduselt kaunis, millele aitavad kaasa teksti illustreerivad pildid.

Analüütilisele osale on lisatud Tallinna nädalalehes *Revalsche Wöchentliche Nachrichten* ilmunud kuulutuste editsioon. See avab lugejale küllusliku muusikaloolise allikmaterjali. Erinevalt töö põhiosast on lisa algupärandi keeles; edaspidi võiks mõelda selle materjali eesti keelde tõlkimise peale.

Metoodiliselt püstitab töö endale kaks mõneti vastandlikku eesmärki. Ühelt poolt on eesmärgiks „Tallinna muusikaelust esitada ajaloolisest perspektiivist võimalikult mitmekülgset ülevaadet“ (lk. 18), uurida sotsiaalajalooliselt linna muusikaelu kui muusikaliste praktikate kompleksi (lk. 19). Teiselt poolt kasutab Heidi Heinmaa oma töös ka argiajaloolist lähenemisviisi, pöördub nii suurematelt seostelt ja tendentsidelt pigem mikrotasandi poole (lk. 20 jj) ja suunab seega oma huvi muusikute eluolule. Sellele vastavalt sisaldabki töö väga erineva üldistustasemega lõike: kui näiteks viienda peatüki esimene lõik räägib Euroopa kodanliku kontserdikultuuri kujunemisest üpriski kõrgel üldistustasemel, minnakse kolmandas peatükis muusikute raamatute, nootide ja pillikollektsioonide kujutamisel hoopis üksikasjalisemale, suisa üksikindiviidi tasemele ja vaadatakse konkreetseid mikroajaloo kontekste. Selles mõttes on töö ehk (sihilikult) veidi ebaühtlane, erinevad vaatenurgad täiendavad üksteist. Et allikmaterjali on 18. sajandi Tallinna (muusika)loost kahjuks siiski hõredalt, eriti sajandi esimese poole kohta, on uurija muidugi sunnitud tegema järeldusi piiratud materjali põhjal. Alles sajandi viimastel kümnenditel on ju kirjalikke ülestähendusi rohkem, ilmub ajaleht, leidub reisikirju jms. Kirjalike allikatena on meieni jõudnud võib-olla vaid juhuslikud jäljed sellest, mis on olnud. Me tegelikult ju ei tea, kas näiteks need vähesed varaloendid kajastavad *kesmise* muusiku varalisi suhteid või kuivõrd usaldusväärne on vokatsiooni tekst. Võib-olla oleks töös saanud selgemalt välja tuua need piirid, mille seavad meie käsutuses olevad materjalid tõlgendamisele.

Monograafia toob esile ka mõningaid vastuolusid. Näiteks ei peegelda mõnede (endiste) muusikute varaloendid ja eriti nendes sisalduv raamatuvara sellisel viisil omaniku ametit (lk. 73), nagu see enamasti toona oli, sellal kui leidub ka neid (nagu Giese, lk. 74 jj), kelle varaloend väga selgelt seostub muusikahuvi ja tööga sellel alal. Võib-olla viitavad just need vastuolud sellele, kui keeruline võis olla 18. sajandil (muusiku) profes-

sionaalne areng, kus ilmselt lai üldharidus võimaldas väga erinevaid karjäärimudeleid. Töö toob esile tollase muusikaelu põimumise eluga üldisemalt ja näitab tollaste inimeste, sh. haritlaste üpriski paindlikku suhtumist (muusiku)ametisse: kui paremat käepärast pole, võib ka soldatist saada kantor (lk. 34), muusikust omakorda vajaduse korral postiametnik (lk. 32), kuna muusikutöö võib olla astmeks teel näiteks gümnaasiumiprofessori ametisse ükskõik millises valdkonnas (lk. 36). 18. sajandi muusikule on raha, majanduslik toimetulek, konkurents teiste muusikutega olulised teemad – ka kolm sajandit hiljem ei ole selles asjas ilmselt midagi muutunud. Järsud muutused muusiku omast hoopis muusse ametisse minekul ja vastupidi ning nende muutuste seos muusiku professionaalsusega on teemad, mis väärksid edaspidigi tähelepanu, sest piir ametilt muusiku ja nn. huvitatud asjaarmastaja vahel tundub analüüsitud kontekstis vahel olevat õhkõrn.

Peale argieluseoste viitab töö ka tihedatele kultuurilistele sidemetele, mis seovad vaadeldava piirkonna muusikuid, kes peamiselt saksa rahvusest, nende kultuurilise emamaa, Saksamaaga. Ühelt poolt puhtalt isikute migratsioonil põhinev seos hõlmab teiselt poolt ka ainelise ja vaimse

kultuuri liikumist samas suunas, Saksamaalt Balti provintssidesse: sealt tulevad pillid, muusikalised traditsioonid, noodid, kultuurilised praktikad, kontserditegevuse kujunemine ja teatrielu. Torakab silma, et kogu selles arengus on n.-ö. moodsas kõnepruugis integratsiooni või kohaliku elemendi kaasamist ehk vaid teatritraditsiooni juurest leida või siis ka näha mõningates misjoni eesmärgil tehtavate tõlkimiste alusmaterjalides, muus osas võetakse pigem kodune kultuur kaasa. Kahjuks ei tule analüüsitud ainese alusel esile eritunnuseid, mis muudaksid Tallinna 18. sajandi muusikaelu võrreldes emamaaga unikaalseks.

Kokkuvõttes võib öelda, et Heidi Heinmaa doktoritöö 18. sajandi Tallinna muusikaelust on kindlasti oluline panus Eesti 18. sajandi ajalookirjutusse. Autor on põhjalikult läbi töötanud suure hulga saksakeelseid käsikirjalisi arhiivimaterjale, mis paraku paljudele 21. sajandi Eesti ajaloolastele on juba keelelistel põhjustel täiesti kättesaamatud. Ta on analüüsinud ka mitmeid trükitud allikaid ning kirjutanud selle materjali alusel käsitluse Tallinna muusikaloost, mille lähenemisviis on minule teadaolevalt muusikaajaloo valdkonnas uudne.